

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Вищого навчального закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
18 квітня 2019 року № 88-Н

Форма № П-2.03.

Кафедра правознавства

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«КОНСТИТУЦІЙНА ЮРИСДИКЦІЯ»
з підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти

Галузь знань	08 Право
Спеціальність	081 Право
Освітньо-професійна програма	Право

Полтава 2022 рік

Розробник /укладач програми:

Галина ЛАВРИК – д.ю.н., проф., завідувач (начальник) кафедри правознавства
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Рецензенти:

Ігор МАГНОВСЬКИЙ – д. ю. н., професор, професор кафедри теорії та історії
держави і права факультету підготовки фахівців для органів досудового
розслідування Одеського державного університету внутрішніх справ;

Денис СЕВРЮКОВ – д. ю. н., професор, Заслужений юрист України, професор
кафедри публічного та приватного права Факультету права та міжнародних
відносин Київського університету імені Бориса Грінченка

Програма навчальної дисципліни «Конституційна юрисдикція» обговорена і
схвалена на засіданні кафедри правознавства,
протокол засідання кафедри правознавства від 29 серпня 2022 р., № 1.

Завідувач (начальник) кафедри правознавства
д. ю. н., професор

 Галина ЛАВРИК

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньо-професійної програми «Право»
другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 081 Право

д. ю. н., професор

 Галина ЛАВРИК

Анотація навчальної дисципліни

Реалізація стратегічного курсу Української держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору в умовах сьогодення передбачає повноцінне втілення принципу верховенства права в усіх сферах життєдіяльності суспільства, зокрема через належне, повномасштабне функціонування Конституційного Суду України як органу конституційної юрисдикції.

Навчальна дисципліни «Конституційна юрисдикція» спрямована на засвоєння необхідних теоретичних та практичних знань задля з'ясування складного механізму функціонування конституційного правосуддя в Україні з тим, щоб виокремити конституційне судочинство як вид юридичного процесу з його сутнісними ознаками, формою; формування і розвиток комплексного розуміння актуальних конституційних інструментів захисту прав людини, а також ключової ролі інституту конституційної юрисдикції в цьому процесі. Вивчення цієї навчальної дисципліни сприяє наданню здобувачам вищої освіти правничого матеріалу щодо діяльності Конституційного Суду України на засадах верховенства права, незалежності, колегіальності, гласності, відкритості, повного і всебічного розгляду справ, обґрунтованості та обов'язковості ухвалених ним рішень і висновків; надання можливості користуватися термінологією, що застосовується в теорії і практиці конституційної юрисдикції, систематизувати правові знання щодо більш ефективного захисту прав людини із запровадженням конституційної скарги, з якою особа може звернутися до Суду.

Програма навчальної дисципліни «Конституційна юрисдикція» структурована згідно з особливостями організації навчального процесу. Важлива роль в ній відводиться питанням конституційного правосуддя, в процесі здійснення якого виявляється сутність конституційних норм і окремих понять, що є умовою офіційного тлумачення Конституції України, забезпечується пріоритет і верховенство прав і свобод громадян у відносинах з державою.

Програма навчальної дисципліни складається з двох логічно взаємопов'язаних модулів.

Модуль 1. Сучасний конституціоналізм та конституційна юрисдикція.

Модуль 2. Проведення у Конституційному Суді України. Конституційний Суд України в механізмі захисту прав людини. Юридичні позиції Конституційного Суду України щодо охорони і захисту цінностей конституційного ладу, функціонування органів публічної влади.

Zusammenfassung der akademischen Disziplin

Die Umsetzung des strategischen Kurses des ukrainischen Staates zum Erwerb der Vollmitgliedschaft der Ukraine in der Europäischen Union und der Nordatlantikpakt-Organisation unter den heutigen Bedingungen beinhaltet die vollständige Umsetzung des Prinzips der Rechtsstaatlichkeit in allen Lebensbereichen Gesellschaft, insbesondere durch das ordnungsgemäße und uneingeschränkte

Funktionieren des Verfassungsgerichts der Ukraine als Organ der Verfassungsgerichtsbarkeit.

Die Bildungsdisziplin "Verfassungsgerichtsbarkeit" zielt darauf ab, sich das notwendige theoretische und praktische Wissen anzueignen, um den komplexen Mechanismus der Funktionsweise der Verfassungsgerichtsbarkeit in der Ukraine zu verdeutlichen, mit dem Ziel, Verfassungsverfahren als eine Art von Gerichtsverfahren mit ihren wesentlichen Merkmalen zu unterscheiden und form; Bildung und Entwicklung eines umfassenden Verständnisses aktueller verfassungsrechtlicher Instrumente zum Schutz der Menschenrechte sowie der Schlüsselrolle der Institution der Verfassungsgerichtsbarkeit in diesem Prozess. Das Studium dieser akademischen Disziplin trägt dazu bei, dass Hochschulstudenten juristisches Material über die Aktivitäten des Verfassungsgerichts der Ukraine in Bezug auf die Grundsätze der Rechtsstaatlichkeit, Unabhängigkeit, Kollegialität, Öffentlichkeit, Offenheit, vollständige und umfassende Prüfung von Fällen erhalten. die Gültigkeit und Verbindlichkeit seiner Entscheidungen und Schlussfolgerungen; die Möglichkeit bieten, die in Theorie und Praxis der Verfassungsgerichtsbarkeit verwendeten Terminologien zu verwenden, um Rechtskenntnisse für einen effektiveren Schutz der Menschenrechte mit der Einführung einer Verfassungsbeschwerde zu systematisieren, mit der eine Person den Gerichtshof anrufen kann.

Das Studium der Studienrichtung „Verfassungsgerichtsbarkeit“ ist nach den Besonderheiten der Organisation des Bildungsprozesses strukturiert. Eine wichtige Rolle spielt dabei die Frage der Verfassungsgerichtsbarkeit, in deren Verlauf das Wesen der Verfassungsnormen und bestimmter Konzepte aufgedeckt wird, was eine Bedingung für die offizielle Auslegung der Verfassung der Ukraine sowie deren Vorrang und Vorrang ist die Rechte und Freiheiten der Bürger im Verhältnis zum Staat gewährleistet sind.

Das Studium der Studienrichtung besteht aus zwei logisch miteinander verbundenen Modulen.

Modul 1. Moderner Konstitutionalismus und Verfassungsgerichtsbarkeit.

Modul 2. Verfahren vor dem Verfassungsgericht der Ukraine. Das Verfassungsgericht der Ukraine im Mechanismus des Schutzes der Menschenrechte. Rechtspositionen des Verfassungsgerichts der Ukraine in Bezug auf den Schutz und Schutz der Werte des Verfassungssystems, das Funktionieren der Behörden.

Annotation of educational discipline

The implementation of the strategic course of the Ukrainian state on the acquisition of full membership of Ukraine in the European Union and the Organization of the North Atlantic Treaty in the face of the present provides a full implementation of the principle of the rule of law in all spheres of life of society, in particular through proper, full -scale functioning of the Constitutional Court of Ukraine.

The discipline "constitutional jurisdiction" is aimed at mastering the necessary theoretical and practical knowledge in order to clarify the complex mechanism of functioning of constitutional justice in Ukraine in order to distinguish constitutional justice as a type of legal process with its essential features, form; Formation and

development of a complex understanding of current constitutional instruments for the protection of human rights, as well as the key role of the institute of constitutional jurisdiction in this process. The study of this discipline contributes to the provision of higher education of legal material on the activity of the Constitutional Court of Ukraine on the basis of the rule of law, independence, collegiality, publicity, openness, full and comprehensive consideration of cases, validity and obligation of its decisions and conclusions; providing the opportunity to use the terminology used in the theory and practice of constitutional jurisdiction, to systematize legal knowledge of more effective protection of human rights with the introduction of a constitutional complaint with which a person may go to court.

The program of the discipline "Constitutional jurisdiction" is structured in accordance with the peculiarities of the organization of the educational process. An important role in it is given to the issues of constitutional justice, in the process of which the essence of constitutional norms and individual concepts is manifested, which is a condition of official interpretation of the Constitution of Ukraine, ensures the priority and rule of rights and freedoms of citizens in relations with the state.

The discipline program consists of two logically interconnected modules.

Module 1. Modern constitutionalism and constitutional jurisdiction.

Module 2. Proceedings in the Constitutional Court of Ukraine. The Constitutional Court of Ukraine in the mechanism of human rights protection. Legal positions of the Constitutional Court of Ukraine on the protection and protection of values of the constitutional order, functioning of public authorities.

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Конституційна юрисдикція» укладена відповідно до освітньо-професійної програми «Право», розробленої на підставі стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право галузі знань 08 Право для другого (магістерського) рівня вищої освіти, затвердженого та введеного в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 20 липня 2022 року № 643.

Під час вивчення цієї дисципліни висвітлюються питання конституційного судочинства як форми здійснення правосуддя у справах, що виникають у зв'язку з перевіркою на відповідність Конституції України законів та інших актів вищих органів публічної влади та необхідністю офіційної інтерпретації положень Конституції України, формується уявлення щодо становлення конституціоналізму, особливостей провадження справ у Конституційному Суді України, доктрини розвитку демократичної, соціальної, правової держави, відображених в юридичних правових позиціях органу конституційної юрисдикції.

Предметом навчальної дисципліни є перебіг конституційного процесу в Україні, роль органу конституційної юрисдикції в механізмі правової охорони Конституції України та гарантуванні прав і свобод людини і громадянина; статус Конституційного Суду України; конституційно-судовий процес; сутність та види рішень Суду; юридичні позиції Суду щодо реалізації та захисту конституційних прав і свобод, охорони і захисту цінностей конституційного ладу, функціонування органів публічної влади.

Метою навчальної дисципліни «Конституційна юрисдикція» є здобуття необхідних теоретичних і практичних знань задля з'ясування складного механізму функціонування конституційного правосуддя в Україні з тим, щоб виокремити його як вид юридичного процесу з його сутнісними ознаками, формою; формування і розвиток комплексного розуміння актуальних конституційних інструментів захисту прав людини, ключової ролі інституту конституційної скарги в цьому процесі.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни «Конституційна юрисдикція» є надання здобувачам вищої освіти правничого матеріалу щодо діяльності Конституційного Суду України на засадах верховенства права, незалежності, колегіальності, гласності, відкритості, повного і всебічного розгляду справ, обґрунтованості та обов'язковості ухвалених ним рішень і висновків; надання можливості користуватися термінологією, що застосовується в теорії і практиці конституційної юрисдикції, систематизувати правові знання щодо більш ефективного захисту прав людини із запровадженням конституційної скарги, з якою особа може звернутися до Суду, та інших важливих новацій Закону України «Про Конституційний Суд України».

Здобувачі вищої освіти повинні знати поняття «конституційний контроль», «конституційне провадження», значення конституційної юрисдикції для охорони конституційних цінностей, компетенцію Конституційного Суду України, порядок розгляду справ у Конституційному Суді України (конституційне провадження), порядок реалізації актів Суду, його основні юридичні позиції, викладені у цих актах.

Здобувачі вищої освіти повинні вміти використовувати набуті знання стосовно захисту прав і свобод у Конституційному Суді України, у тому числі складати конституційні подання, звернення та скарги, інші процесуальні документи, що використовуються в конституційному судочинстві, аналізувати і застосовувати акти Суду та висловлені в них юридичні позиції у практичній діяльності юриста.

Вивчення навчальної дисципліни «Конституційна юрисдикція» забезпечує формування **загальних і спеціальних компетентностей** та досягнення **результатів навчання**, визначених освітньо-професійною програмою «Право», розробленою на підставі стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право галузі знань 08 Право для другого (магістерського) рівня вищої освіти, а саме:

загальних компетентностей:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК 1);
- здатність приймати обґрунтовані рішення (ЗК 7);
- здатність працювати в міжнародному контексті (ЗК 9);

спеціальних (фахових, предметних) компетентностей:

– здатність застосовувати принципи верховенства права для розв’язання складних задач і проблем, у тому числі, у ситуаціях правової невизначеності (СК 1);

– здатність аналізувати та оцінювати вплив Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні (СК 3);

– здатність використовувати сучасні правові доктрини та принципи у правотворчості та в процесі застосування інститутів публічного і приватного права, а також кримінальної юстиції (СК 5);

– здатність обґрунтовувати та мотивувати правові рішення, давати розгорнуту юридичну аргументацію (СК 6);

– здатність застосовувати знання та розуміння основних засад (принципів) та процедур судочинства в Україні (СК 7);

– здатність ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення норм права, а також розуміння особливостей практики їх застосування (СК 10);

– здатність самостійно готувати проекти нормативно-правових актів, обґрунтовувати суспільну обумовленість їх прийняття, прогнозувати результати їх впливу на відповідні суспільні відносини (СК14);

– здатність самостійно готувати проекти актів правозастосування, враховуючи вимоги щодо їх законності, обґрунтованості та вмотивованості (СК 15);

– здатність аналізувати сучасні виклики і загрози для людини і суспільства, виявляти причини їх настання та можливі наслідки, усвідомлюючи свій професійний обов’язок і соціальну значущість (ДСК 17).

Програмні результати навчання відповідно до освітньо-професійної програми «Право», розробленої на підставі стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право галузі знань 08 Право для другого (магістерського) рівня вищої освіти:

– оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, і виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання (РН 1);

– співвідносити сучасну систему цивілізаційних цінностей з правовими цінностями, принципами та професійними етичними стандартами (РН 2);

- обґрунтовано формулювати свою правову позицію, вміти опонувати, оцінювати докази та наводити переконливі аргументи (РН 6);
- дискутувати зі складних правових проблем, пропонувати і обґрунтовувати варіанти їх розв'язання (РН 7);
- аналізувати взаємодію міжнародного права та міжнародно-правових систем з правовою системою України на основі усвідомлення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування права (РН 10);
- використовувати передові знання і методики у процесі правотворення та правозастосування інститутів публічного та приватного права і кримінальної юстиції (РН 11);
- проводити порівняльно-правовий аналіз окремих інститутів права різних правових систем, враховуючи взаємозв'язок правової системи України з правовими системами Ради Європи та Європейського Союзу (РН 12);
- аналізувати та оцінювати практику застосування окремих правових інститутів (РН 13);
- обґрунтовувати правову позицію на різних стадіях правозастосування (РН 14);
- брати продуктивну участь у розробці проектів нормативно-правових актів, обґрунтовувати суспільну обумовленість їх прийняття, прогнозувати результати їх впливу на відповідні суспільні відносини (ПР 16);
- інтегрувати необхідні знання та розв'язувати складні задачі правозастосування у різних сферах професійної діяльності (ПР 17);
- вміти ідентифікувати сучасні виклики і загрози для людини і суспільства, виконувати обов'язки щодо їх нівелювання та усунення з урахуванням етичних норм і принципів професійної діяльності (ДРН 19).

Навчальна дисципліна «Конституційна юрисдикція» базується на теорії конституційного права, передбачає розгляд зарубіжного досвіду впровадження концентрованої моделі конституційного контролю. Ця модель конституційного контролю, характерна для континентальної системи права, набуває все більшої ваги для розуміння особливостей здійснення попереднього та наступного конституційного контролю, а також аналізу інструментарію їх практичного застосування. Серед таких інструментів перебуває інститут індивідуального конституційного захисту (конституційна скарга).

Програма навчальної дисципліни «Конституційна юрисдикція» структурована згідно з особливостями організації навчального процесу. Важлива роль в ній відводиться питанням конституційного правосуддя, в процесі здійснення якого виявляється сутність конституційних норм і окремих понять, що є умовою офіційного тлумачення Конституції України, забезпечується пріоритет і верховенство прав і свобод громадян у відносинах з державою.

Програма навчальної дисципліни складається з двох логічно взаємопов'язаних модулів.

Модуль 1. Сучасний конституціоналізм та конституційна юрисдикція.

Модуль 2. Проведення у Конституційному Суді України. Конституційний Суд України в механізмі захисту прав людини. Юридичні позиції Конституційного Суду України щодо охорони і захисту цінностей конституційного ладу, функціонування органів публічної влади.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин, 3 кредити ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни^{1*}

МОДУЛЬ 1. СУЧАСНИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ТА КОНСТИТУЦІЙНА ЮРИСДИКЦІЯ

Розділ 1. Теорія сучасного конституціоналізму. Конституційна юрисдикція

Політико-правова доктрина конституціоналізму як верховенства права. Складові сучасного конституціоналізму (засади політичної свободи, рівності, демократії, обмеженого правління, поділу влади, системи стримувань і противаг, прав людини, громадянського суспільства) та роль інституту конституційного контролю в їх охороні та захисті. *

Поняття та форми правової охорони та захисту конституції та конституційних цінностей. Теоретичні засади конституційного контролю та його значення в демократичній, правовій державі.

Український конституціоналізм. Моделі сучасного конституційного контролю: американська (справа «Мербері проти Медісон»), європейська (австрійська) (дискусія Ганса Кельзена і Карла Шмітта щодо необхідності спеціалізованого органу конституційного контролю) та латиноамериканська. Попередній і наступний, формальний (процедурний) і матеріальний (змістовний) конституційний контроль. Місце органів конституційного контролю в механізмі правової охорони конституції. Інтерпретаційна діяльність органу конституційного контролю як форма правової охорони та захисту конституції.

Розділ 2. Конституційний Суд України як головний суб'єкт правової охорони та захисту Конституції України

Конституційно-правовий статус Конституційного Суду України та судді Конституційного Суду України. Організація діяльності Конституційного Суду України. Структура Конституційного Суду України. Повноваження Конституційного Суду України. Конституційний контроль та офіційне тлумачення Конституції України як головні форми правової охорони та захисту Конституції України. Підстави визнання законів та інших правових актів такими, що не відповідають Конституції України.

Поняття, функції та види тлумачення. Офіційне тлумачення Конституції України як функція Конституційного Суду України. Способи і види офіційного тлумачення Конституції України Конституційним Судом України. Межі офіційного тлумачення Конституції України. Об'єктивний і суб'єктивний

¹ Див.: Навчально-методичний посібник з навчальної дисципліни «Конституційна юрисдикція» для студентів I курсу магістратури денних факультетів / Уклад.: Т. М. Слінько, В. П. Колісник, Ф. В. Веніславський, Ю. В. Ткаченко, Л.І. Летнянчин, Г. В. Берченко. – Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2017. – 84 с.; Навчально-методичний посібник з навчальної дисципліни «Теорія і практика конституційного судочинства» для студентів I курсу магістратури денних факультетів / Уклад.: Т. М. Слінько, Г. В. Берченко, Л. І. Летнянчин, В. П. Колісник, Ф. В. Веніславський. – Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2020. – 108 с.; Навчально-методичний посібник для практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Публічне право: сучасні доктрини в судовій та правозастосовній практиці» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» / Уклад.: Т. М. Слінько, Л.І. Летнянчин, Г. В. Берченко та ін. – Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2021. – 81 с. http://nulau.edu.ua/materials/files/constitutional_law/0075/01.pdf, Терлецький Д. С., Батан Ю. Д., Запорожець В. І. Конституційна юстиція : навч.- метод. посібник / за заг. ред. Д. С. Терлецького. – Одеса, 2021. – 154 с. та інші.

підхід до тлумачення. Динамічне тлумачення. Конформне (узгоджене з Конституцією України) тлумачення в процесі здійснення конституційного контролю Конституційним Судом України. Практика Європейського суду з прав людини як джерело інтерпретаційної діяльності Конституційного Суду України.

Доктрина верховенства права (доктрина обмеженого правління) в практиці Конституційного Суду України. Доктрина дружнього ставлення до міжнародного права. Практика Європейського Суду з прав людини як джерело рішень Конституційного Суду України. Доктрина позитивного обов'язку держави. Доктрина правомірних обмежень в реалізації прав людини. Доктрина належної правової процедури (due process of law). Доктрина "політичного питання" та її застосування в практиці Конституційного Суду України. Доктрина воєвничої демократії в практиці Конституційного Суду України. Суддівський активізм і самообмеження в діяльності Конституційного Суду України.

МОДУЛЬ 2. ПРОВАДЖЕННЯ У КОНСТИТУЦІЙНОМУ СУДІ УКРАЇНИ. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ В МЕХАНІЗМІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ. ЮРИДИЧНІ ПОЗИЦІЇ ПОЗИЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЩОДО ОХОРОНИ І ЗАХИСТУ ЦІННОСТЕЙ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ, ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Розділ 3. Провадження у Конституційному Суді України

Звернення до Конституційного Суду України. Форми звернення до Конституційного Суду України. Конституційне подання. Конституційне звернення. Конституційна скарга. Критерії прийнятності звернень. Суб'єкти права на звернення до Конституційного Суду України. Суб'єкт права на конституційне подання. Суб'єкт права на конституційне звернення. Суб'єкт права на конституційну скаргу.

Стадії провадження в Конституційному Суді України. Види проваджень. Відкриття конституційного провадження. Підстави відмови у відкритті конституційного провадження. Підготовка справи до розгляду Конституційним Судом України. Форми розгляду справ Конституційним Судом України. Учасники конституційного провадження, їх права і обов'язки. Розгляд конституційного подання, звернення, конституційної скарги та ухвалення рішень, надання висновків і прийняття інших актів Конституційним Судом України.

Провадження у справах щодо відповідності Конституції України (конституційності) законів України (її окремих положень) за конституційною скаргою. Прийнятність конституційної скарги. Відмова у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою. Забезпечення конституційної скарги. Забезпечувальний наказ. Судовий активізм та його прояви при розгляді конституційних скарг Конституційним Судом України. Відшкодування шкоди, завданої законом України (його окремими положеннями), що визнаний неконституційним. Перегляд судових рішень за виключними обставинами на підставі визнання закону України (його окремих положень) неконституційним (конституційним). Дотримання

принципу *res judicata* (остаточність судового рішення) і принципу юридичної визначеності. Проведення у справах щодо відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою. Акти Конституційного Суду України. Окрема думка судді Конституційного Суду України.

Рішення та юридичні позиції Конституційного Суду України. Види рішень Конституційного Суду України. Обов'язковість, остаточність та неоскаржуваність рішень та висновків Конституційного Суду України. Порядок застосування рішень та висновків Конституційного Суду України усіма судами, які входять до системи судоустрою України. Визначення моменту початку дії у часі рішень Конституційного Суду України за принципами *ex tunc* (із самого початку), *ex nunc* (від тепер) та *pro futuro* (на майбутнє). Окрема думка судді Конституційного Суду України. Виконання рішень та висновків Конституційного Суду України.

Юридичні позиції Конституційного Суду України: поняття, види, юридична сила. Вплив юридичних позицій Конституційного Суду України на правотворчу та правозастосовчу діяльність в Україні. Можливість зміни (перегляду) Конституційним Судом України юридичних позицій.

Розділ 4. Конституційний Суд України в механізмі захисту прав людини. Юридичні позиції Конституційного Суду України щодо охорони і захисту цінностей конституційного ладу, функціонування органів публічної влади

Юридичні позиції Конституційного Суду України, сформульовані у рішеннях за справами, пов'язаними із реалізацією та захистом прав людини. Юридичні позиції Конституційного Суду України щодо конституційного принципу рівності; щодо особистих прав людини (на життя, на свободу пересування і вільний вибір місця проживання, на доступ до інформації, на свободу думки і слова, недоторканність особистого і сімейного життя); щодо політичних прав громадян України (право на об'єднання, право брати участь у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; на мирні зібрання); щодо реалізації соціально-економічних прав; щодо конституційних гарантій прав людини.

Права юридичних осіб в позиціях Конституційного Суду України.

Юридичні позиції Конституційного Суду України сформульовані у рішеннях за справами, пов'язаними з гарантуванням та захистом конституційного ладу України (щодо верховенства права, демократичного характеру держави, принципу пріоритету прав людини, гарантування народного суверенітету; щодо референдуму та виборів, поділу державної влади, її правового обмеження; щодо державної мовної політики) та внесенням змін до Конституції України.

Юридичні позиції Конституційного Суду сформульовані у рішеннях за справами, пов'язаними з організацією та функціонуванням органів державної влади в Україні (справи про регламент Верховної Ради України; дострокове припинення повноважень Верховної Ради України; компетенцію Верховної Ради України; законодавчий процес; порядок голосування на пленарних

засіданнях; правові акти Верховної Ради України; правовий статус комітетів та фракцій Верховної Ради України; статус народного депутата України; дату виборів, строк перебування на посту, повноваження та правові акти Президента України (зокрема, у сфері взаємодії з Верховною Радою України; із виконавчою владою; із судовою владою; щодо проголошення всеукраїнського референдуму; керівництва зовнішньополітичною діяльністю; керівництва у сферах національної безпеки і оборони); формування Кабінету Міністрів України; повноваження Кабінету Міністрів України; статус члена Кабінету Міністрів України; відповідальність уряду; статус центральних та місцевих органів виконавчої влади; підсудність і підвідомчість питань органам судової влади; незалежність і недоторканність суддів; порядок оскарження судових рішень; статус Вищої Ради правосуддя; статус прокуратури) та місцевого самоврядування (справи про принцип матеріально-фінансової самостійності, про право територіальних громад на об'єднання, про статус районних у містах рад, про систему виконавчих органів місцевих рад, про статус сільського, селищного, міського голови, старости, про особливості організації влади в містах Києві та Севастополі).

Розділ 5. Юридичні позиції Конституційного Суду України в розрізі окремих галузей права

Юридичні позиції Конституційного Суду України в сфері кримінального права і процесу. Юридичні позиції Конституційного Суду України щодо смертної кари і права на життя. Юридичні позиції Конституційного Суду України щодо здійснення в кримінальному процесі права на захист. Юридичні позиції Конституційного Суду України щодо презумпції невинуватості. Юридичні позиції Конституційного Суду України щодо доказів і доказування. Юридичні позиції Конституційного Суду України щодо апеляційного і касаційного оскарження в кримінальному процесі.

Горизонтальний ефект Конституції і права людини. Конституціоналізація приватного права. Юридичні позиції Конституційного Суду України в сфері цивільного права і процесу. Юридичні позиції КСУ щодо права власності і спадкування. Юридичні позиції Конституційного Суду України щодо цивільного процесу. Юридичні позиції Конституційного Суду України щодо господарських товариств.

Юридичні позиції Конституційного Суду України в сфері адміністративного права і процесу. Юридичні позиції Конституційного Суду України щодо адміністративної відповідальності. Юридичні позиції Конституційного Суду України в сфері діяльності органів управління. Юридичні позиції Конституційного Суду України щодо адміністративно-правового статусу особи.

3. Рекомендовані джерела інформації:

Конституція України та її офіційне тлумачення

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Офіційний вісник України. – 2010. – № 72 /1. – Ст. 2598 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 30 липня 2015 року № 2-в/2015 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 64. – Ст. 2138 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v002v710-15/print1480164937518046>

3. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 16 червня 2015 року № 1-в/2015 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 53. – Ст. 1725 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v001v710-15/print1480178934343033>

4. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 20 січня 2016 року № 1-в/2016 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 11. – Ст. 477 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v001v710-16>

5. Висновок Конституційного суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про подання висновку щодо відповідності проекту Закону України «Про внесення змін і доповнень до Конституції України» вимогам статей 157 і 158 Конституції України (справа щодо внесення змін до статей 81, 82, 85, 87, 89, 90, 94, 97, 98, 106, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 122 Конституції України та доповнення її статтю 89-1) від 16 жовтня 2002 року. № 1-в/ 2002 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 42. – Ст. 1958 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v001v710-02>.

6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 1901 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (**справа про смертну кару**) від 29 грудня 1999 року № 11-рп/99 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 4. – Ст. 126 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-99>

7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положення «на наступній черговій сесії Верховної Ради України», яке міститься у статті 155 Конституції України від 15 березня 2016 року № 1-рп/2016 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 28. – Ст. 1137 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-16/paran49#n49>

8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно» (**справа про безоплатну медичну допомогу**) від 29 травня 2002 року № 10-рп/2002 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 23. – Ст. 1132 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-02>

9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень

частини третьої статті 53 Конституції України «держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах» (**справа про доступність і безоплатність освіти**) від 4 березня 2004 року № 5-рп/2004 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 11. – Ст. 674 [Електронний ресурс] // Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-04>

10. Рішення Конституційного Суду України 6.07.1999 р. № 7-пр у справі за конституційними поданнями 49 народних депутатів України і виконавчого комітету Вінницької міської ради щодо офіційного тлумачення положень статей 38, 78 Конституції України, статей 1, 10, 12, частини другої статті 49 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" (**справа про сумісництво посад народного депутата України і міського голови**) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-99/print1458024631380304>

11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 60 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті 103 Конституції України в контексті положень її статей 5, 156 та за конституційним зверненням громадян Галайчука Вадима Сергійовича, Підгорної Вікторії Валентинівни, Кислої Тетяни Володимирівни про офіційне тлумачення положень частин другої, третьої, четвертої статті 5 Конституції України (**справа про здійснення влади народом**) від 5 жовтня 2005 року № 6-рп/2005 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 41. – Ст. 2605 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v006p710_5/print1447608228178790

12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів "район" та "район у місті", які застосовуються в пункті 29 частини першої статті 85, частині п'ятій статті 140 Конституції України, і поняття "організація управління районами в містах", яке вживається в частині п'ятій статті 140 Конституції України та в частині першій статті 11 Закону України Про столицю України - місто-герой Київ", а також щодо офіційного тлумачення положень пункту 13 частини першої статті 92 Конституції України, пункту 41 частини першої статті 26 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" стосовно повноваження міських рад самостійно вирішувати питання утворення і ліквідації районів у місті (**справа про адміністративно-територіальний устрій**) від 13 липня 2001 року № 11-рп/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 29. – Ст. 1327 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=9400>

13. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 222-IV (**справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України**) від 30 вересня 2010 року N 20-рп/2010 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 72/1. Спеціальний випуск; № 77.– Ст. 2597 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-10> або // Вісник Конституційного Суду України. – 2010. – № 5. – 36 с [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%C2%D0>

14. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 14 липня 2021 року № 1-р/2021

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-21#Text>

15. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 7 розділу II Закону України "Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні" від 7 листопада 2018 року № 9-р/2018 // Офіційний вісник України. – 2018. – № 95. – Ст. 3142 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-18#Text>

16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України "Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України" від 28 грудня 2014 року № 76-VIII від 22 травня 2018 року № 5-р/2018 // Офіційний вісник України. – 2018. – № 51. – Ст. 1792 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-18#Text>

17. Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) у справі за конституційними скаргами Скрипки Анатолія Володимировича та Бобиря Олексія Яковича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 59 Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" від 25 квітня 2019 року № 1-р (П)/2019 // Офіційний вісник України. – 2019. – № 42. – Ст. 1468 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va01p710-19#Text>

18. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України "Про психіатричну допомогу" (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 48. – Ст. 1724 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16#n23>

Міжнародно-правові акти

19. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року // 2015. – № 24 / № 39. – 2013. – Ст. 1418 / 450 с. – Ст. 718 / код акту 67165/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036

20. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3103 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015

21. Європейська конвенція про громадянство від 6 листопада 1997 року (ратифіковано із застереженням та заявою Законом України N 163-V (163-16) від 20 вересня 2006 року) // Офіційний вісник України. – 2010. – № 56, / № 41, 2006, ст. 2720 /, ст.1917 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_004

22. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року (зі змінами та доповненнями внесеними Протоколом № 1 від 11 травня 1994 року та Протоколом № 14 від 13 травня 2004 року) // Офіційний вісник України. – 1998 р. – № 13. – 270 с [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004

23. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року (ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від 19 жовтня 1973 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_043

24. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 року (ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від 19 жовтня 1973 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042

Парламентські декларації

25. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року № 1427-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 38. – Ст. 502 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1427-12>

26. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року № 55-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31. – Ст. 429 [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/55-12>

27. Декларація прав національностей України від 1 листопада 1991 року № 1771-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53. – Ст. 799 [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1771-12>

Закони України, Укази Президента України,

Постанови Верховної Ради України, Конституційного Суду України

28. Виборчий кодекс України: Закон України від 19 грудня 2019 року N 396-IX. [Електронний ресурс]. – Режим доступу. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/396-IX>

29. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 8 липня 2011 року // Офіційний вісник України. – 2011. – № 59. – Ст. 2347 [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>

30. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII // Офіційний вісник України. – 2017. – № 4. – Ст. 206 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>

31. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2846-IX // Офіційний вісник України. – 2023. – № 1. – Ст. 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2846-20#Text>

32. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 квітня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 1. – Ст. 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>

33. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 13. – Ст. 65 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>

34. Про державний кордон України: Закон України від від 4 листопада 1991 № 1777-XII (в редакції від 11 серпня 2013 року) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 13. – Ст. 65 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>

35. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 4. – Ст. 43. – 60 с [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19>

36. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 94. – Ст. 2709 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1207-vii>

37. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 року № 1207-VII (в редакції від 4 березня 2015 року) // Офіційний вісник України. – 2014. – № 36. – Ст. 957 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1207-vii>

38. Про закордонних українців: Закон України від 4 березня 2004 року № 1582-IV // Офіційний вісник України. – 2004. – № 13. – Ст. 879 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1582-15>

39. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>

40. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року 2136 – VIII // Офіційний вісник України. – 2017. – № 63. – Ст. 1912 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>

41. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

42. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20-21. – Ст. 190 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/586-14>

43. Про очищення влади: Закон України від 16 вересня 2014 року № 1682-VII (в редакції від 5 січня 2017 року) // Офіційний вісник України. – 2014. – № 82. – Ст. 2317 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>.

44. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 28. – Ст. 250. – 1509 с [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/389-19>

45. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 року // Офіційний вісник України. – 2000. – № 15. – С. 7-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>

46. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вересня 2011 року № 3773-VI (в редакції від 19 серпня 2014 року) // Офіційний вісник України. – 2011. – № 83. – Ст. 3014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>

47. Про правонаступництво: Закон України від 12 вересня 1991 року № 1543-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 46. – Ст. 617 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1543-12>

48. Про прийняття Конституції України і введення її в дію: Закон України від 28 червня 1996 року № 254/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 142 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254/96-%D0%B2%D1%80>

49. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 25. – Ст. 28 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/987-12>

50. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII // Офіційний вісник України. – 2016. – № 56/1. – Ст. 1935 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/paran1589#n1589>

51. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 20. – Ст. 99 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80>

52. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 року // Офіційний вісник України. – 2011. – № 27 – Ст. 1123 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>

53. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: Указ Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 20. – Ст. 1203.

54. Про стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки: Указ Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.president.gov.ua/documents/2312021-39137>

55. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 р. № 756-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/756-2021-p#n16>

56. Про текст Конституції України в редакції 28 червня 1996 року, із змінами і доповненнями, внесеними законами України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV, від 1 лютого 2011 року № 2952-VI, від 19 вересня 2013 року № 586-VII: Постанова Верховної Ради України від 22 лютого 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/750-18>.

57. Про затвердження тексту щорічної інформаційної доповіді за 2019 рік: Постанова Конституційного Суду України від 26 березня 2020 року № 19-п/2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/dopovid_2019.pdf

58. Щорічна інформаційна доповідь Конституційного Суду України за 2020 рік : постанова Конституційного Суду України від 29 червня 2021 року № 4-п/2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/dopovid_2020.pdf.

59. Про затвердження тексту щорічної інформаційної доповіді Конституційного Суду України за 2017 рік: Постанова Конституційного Суду України від 29 березня 2018 року № 17-п/2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/zvit.pdf>

60. Регламент Конституційного Суду України: ухвалений на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України Постановою Конституційного Суду України № 1-пс/2018. 22 лютого 2018 року

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18#n12>

Основні рекомендовані джерела інформації

61. Бринцев В. Д. Судовий конституціоналізм в Україні: доктрина і практика формування: монографія: [у 2 кн.] / В. Д. Бринцев. – Кн. 1. – Харків: Право, 2013. – 392 с.

62. Бринцев В. Д. Судовий конституціоналізм в Україні: доктрина і практика формування: монографія: [у 2 кн.] / В. Д. Бринцев. – Кн. 2. – Харків: Право, 2015. – 376 с.

63. Гришук О.В. Конституційні цінності: філософські та судові аспекти. Монографія. Вид. 2-е доопр. і доп. – Київ: Ваіте, 2020. – 530 с.

64. Савчин М.В. Сучасні тенденції конституціоналізму у контексті глобалізації та правового плюралізму: монографія. 2-е вид., доповн. – Ужгород: Видавничий Дім «Гельветика», 2020. – 648 с.

65. Селіванов А. О. **Конституційний судовий процес (схеми нормативно-правової логістики)**: додаток до наук.-метод. посіб. "Конституційне правосуддя в Україні" / А. О. Селіванов. – Київ : Логос, 2021. – 45 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/selivanov_shem_2021_2.pdf

Додаткові рекомендовані джерела інформації

66. Алфавітно-предметний покажчик до рішень і висновків Конституційного Суду України (1997–2012) / Конституц. Суд України; уклад. В. Є. Дубровський [та ін.]; відп. ред. А. С. Головін. – К.: Логос, 2012. – 123 с.

67. Бакумов О.С. Конституційне право громадян України на участь у виборах і референдумах проблеми його реалізації. Монографія. – Харків: «Право», 2015. – 200 с.

68. Барабаш Ю., Берченко Г. Ефективність індивідуальної конституційної скарги як засобу захисту прав особи в Україні // Вісник Конституційного Суду України. – 2021. – № 5. – С. 9-21.

69. Барабаш Ю.Г., Летнянчин Л.І. Офіційна конституційна доктрина України: генеза та сучасний стан. Правова наука України: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку: монографія / редкол.: О. В. Петришин (голова редкол.), В.А. Журавель (заст. голови редкол.), Н. С. Кузнєцова (заст. голови редкол.) [та ін.]; Нац. акад. прав. наук України. – Харків : Право, 2021. С. 115 – 137.

70. Барабаш Ю.Г., Махончук Б.С. Принцип правової держави в конституційній доктрині України // Новий шлях до права. Колективна монографія / Кер. авт. колективу А.О.Селіванов. – Київ, Логос, 2021. С.49-66.

71. Барабаш Ю. Г. Роль академічної думки у формуванні офіційної конституційної доктрини // Взаємні здобутки Європейської Комісії «За демократію через право» і органів конституційної юстиції та проблеми тлумачення у конституційному судочинстві: збірник матеріалів і тез Міжнародної онлайн-конференції (м. Київ, 25 червня 2020 р.). Київ ВАІТЕ, 2020. – С. 39-44.

72. Бориславська О. Європейська модель конституціоналізму: системно-аксіологічний аналіз: монографія. – Харків: Право, 2018. – 384 с.

73. Берестова І.Е. Теоретичні засади захисту публічних інтересів у цивільному судочинстві та конституційному провадженні. – Київ : ФОП Маслаков, 2018. – 496 с.

74. Берестова І.Е. Захист публічних інтересів учасників цивільних відносин: взаємозв'язок цивільного судочинства і конституційного провадження: дис. ... д-ра юрид. наук [12.00.02; 12.00.03] / Національна академія внутрішніх справ. Київ. – 2019. – 510 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ccu.gov.ua/library/zahyst-publichnyh-interesiv-uchasnykiv-cyvilnyh-vidnosyn-vzayemozvyazok-cyvilnogo-0>

75. Берестова І. Е. Питання суверенітету, незалежності та унітаризму в рішеннях і висновках Конституційного Суду України // Сучасний унітаризм: доктрина і практика: монографія. До 30-річчя незалежності України/ Ю. С. Шемшученко, О.В.Скрипнюк, О.В. Батанов та ін.; від. ред. Ю.С.Шемшученко. – Київ: Вид-во «Юридична думка», 2021. – С. 484-501.

76. Берченко Г. В. Попередній контроль за змінами Конституції: юридичні позиції Конституційного Суду України // Право і суспільство. – 2019. – № 6. – 2019. – С. 9-16.

77. Берченко Г.В., Канюк М.Т. Поширення дії пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод на діяльність Конституційного Суду України // Юридичний науковий електронний журнал. – 2022. – N. 2 – С. 39-42.

78. Берченко Г.В., Ткаченко Є.В. Право на звернення з індивідуальною конституційною скаргою в Україні: теоретико-практичні аспекти // Право України. – 2018. – № 12. – С. 92-113.

79. Берченко Г. В. Обов'язковість, остаточність і неоскаржуваність рішень і висновків Конституційного Суду України // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – № 58. – 2019. – С. 67-72.

80. Білак М. Доктрина норм прямої дії Конституції України: правозастосування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1233236/>

81. Висновок щодо дотримання конституційної процедури під час внесення змін до Конституції України 1996 року шляхом ухвалення Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 222-IV та щодо відповідності його положень загальним засадам Конституції України 1996 року і європейським стандартам: Ухвалено на третьому пленарному засіданні Комісії (м. Київ, 27 грудня 2005 р.) / Національна Комісія зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права // Юридичний вісник України. – 2006. – 14-20 січ. (№ 2). – С.11-15.

82. Головатий С. Причинки до конституційного текстотворення [Текст] / С. Головатий // Право України. – 2016. – № 6. – С. 20-34.

83. Головатий С. Тріада європейських цінностей – верховенство права, демократія, права людини – як основа українського конституційного ладу [Текст]: частина друга: демократія (ст.1 Конституції України) / С. Головатий // Право України. – 2013. – № 8. – С. 13-39.

84. Головатий С. П. Україна — «соціальна» держава: що це? [Текст] / С Головатий // Право України. – 2014. – № 7. – С. 199-233 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/Zurnal_2014/pravo_ukr_7_2014.pdf

85. Головатий С. П. Україна — «соціальна» держава: що це? [Текст] / С. Головатий // Право України. – 2014. – № 8. – С. 11-233 [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/Zurnal_2014/pravo_ukr_7_2014.pdf

86. Головін А. С. Захист прав людини і громадянина при здійсненні правосуддя в рішеннях Конституційного Суду України / А. С. Головін. – К.: Логос, 2011. – 307 с.

87. Гришук О.В. Філософія конституційних цінностей: монографія. – Київ: «Компанія ВАІТЕ». 2019. – 416 с.

88. Гультай М.М. Історичні витоки вітчизняного конституціоналізму: звичаї, традиції, пам'ятки права та філософські концепції : монографія / Гультай М.М. – Київ : Юрінком Інтер, 2017. – 240 с.

89. Гультай М. М. Конституційна скарга у механізмі доступу до конституційного права. Курс лекцій. – К.: Центр учбової літератури, 2019. – 270 с.

90. Гусаров К. В. Вплив конституційної скарги на остаточність судового рішення та вичерпання національних засобів юридичного захисту у цивільному процесі // Вісник Національної академії правових наук України. – 2017. – № 1 (88). – С. 120-129.

91. 25 років діяльності Конституційного Суду України. Київ. 2021. 35 с.

92. 25 знакових рішень Конституційного Суду України. Київ. 2021. 29 с.

93. Жалімас Д. Офіційна конституційна доктрина: концепція, значення і основні принципи розвитку. Філософія права і загальна теорія права. 2016. № 1-2. – С. 277-278.

94. Застосування судами Конституції України: доктрина і практика / О. Ю. Водяніков, О. В. Гришук, В. В. Лемак, Д. Г. Михайленко, О. В. Совгіря [та ін.]; упоряд.: А.А. Єсеров, Д.С.Терлецький. – Київ: ВАІТЕ, 2022. – 603 с.

95. Захист прав і свобод людини та громадянина Конституційним Судом України // Проблеми сучасної конституціоналістики: навч. пос. / Гультай М. М., Аніщук Н. В., Афанасьєва М. В., Бакаянова Н. М. та ін.; ред. Крусян А. Р., Єсеров А. А. – Київ: Юрінком Інтер, 2018. – С. 438–456.

96. Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської Комісії : В 2-х част. Ч.1 / За ред. Ю. Ключковського. – 3-є вид. випр. і доп. – К.: "Логос", 2016. – 552 с.

97. Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської Комісії: В 2-х част. Ч.2 / За ред. Ю. Ключковського. – 3-є вид. випр. і доп. – К.: "Логос", 2016. – 472 с.

98. Єсеров А. А., Терлецький Д. С. Суди загальної юрисдикції та Конституційний Суд України: питання взаємодії //Право України. – 2020. – № 8. – С. 223-237.

99. Звіт з моніторингу діяльності Конституційного Суду України щодо розгляду конституційних скарг. 2019 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/Zvit-z-monitoringu-diyalnosti-Konstitutsijnogo-Sudu-shhodo-rozglyadu-konstitutsijnih-skarg.pdf>

100. Інформаційний довідник рішень та висновків Конституційного Суду України за 1997-2020 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://radaprogram.org/sites/default/files/publications/informaciynyy_dovidnyk_rish_en.pdf

101. Кампо В. Виконання рішень, додержання висновків Конституційного Суду України: спроба системного аналізу // Взаємні здобутки Європейської Комісії «За демократію через право» і органів конституційної юстиції та проблеми тлумачення у конституційному судочинстві: збірник матеріалів і тез

Міжнародної онлайн-конференції (м. Київ, 25 червня 2020 р.). – К.: ВАІТЕ, 2020. – С. 81-88.

102. Кампо В. Фундаментальні конституційні цінності: [До 90-річчя Івана Дзюби, академіка НАН України]. – Світогляд. – 2021. – № 4(90) – С. 23-27.

103. Козюбра М.І. Основні цінності європейського конституціоналізму та їх втілення в Конституції України: досягнення і виклики // Збірник матеріалів і тез науково-практичних заходів конституційного тижня: [з нагоди 25-ї річниці Конституції України] / Конституційний Суд України, Європейська Комісія «За демократію через право» (Венеційська Комісія), Національна академія правових наук України. – Київ: Ваіте, 2021. – Ч. 2. – С.128-133. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/zbirka_tom_2_25_rokiv.pdf

104. Колісник В.П. Сутність конституціоналізму, конституційна доктрина та головні доктринальні підходи до визначення конституційного ладу / В. П. Колісник // Правова доктрина України. У 5-ти томах. Т. 2. Публічно-правова доктрина України / Ю. П. Битяк, Ю. Г. Барабаш, М. П. Кучерявенко та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка. – Х.: Право, 2013. – С. 91-121.

105. Конституційна скарга у системі захисту прав людини в Україні // Право України. – 2018. – № 12 (Тематичний випуск).

106. Конституційна юрисдикція [Текст]: підручник / Ю. Г. Барабаш [та ін.]; за ред.: Ю. Г. Барабаша, А. О. Селіванова ; Національний університет "Юридична академія України ім. Я. Мудрого". – Харків : Право, 2012. – 168 с.

107. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол. : В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін. : Нац. акад. прав. наук України. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2011. – 1128 с [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://coollib.com/b/340418/read#t72>

108. Крусян А. Юридичні позиції Конституційного Суду України з питань захисту прав людини: теоретико-праксеологічний аналіз // Збірник матеріалів і тез науково-практичних заходів конституційного тижня: [з нагоди 25-ї річниці Конституції України] / Конституційний Суд України, Національна академія правових наук України. – Київ: Ваіте, 2021. – Ч. 1. – С. 105-111 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/zbirka_tom_1_25_rokiv.pdf

109. Летнянчин Л. І. Проблеми конституціоналізації індивідуальної конституційної скарги в Україні // Право України. – 2018. – N 12. – С. 55-76.

110. Летнянчин Л. Свобода й людська гідність як фундаментальні конституційні цінності // Збірник матеріалів і тез науково-практичних заходів конституційного тижня: [з нагоди 25-ї річниці Конституції України] / Конституційний Суд України, Національна академія правових наук України. – Київ: Ваіте, 2021. – Ч. 1. – С. 27-35 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/zbirka_tom_1_25_rokiv.pdf

111. Мірило верховенства права (правовладдя) національного рівня: практика України. (Rule of law Checklist at national level: case of Ukraine) / за заг. ред. М. Козюбри, упоряд. та авт. комент.: В. Венгер, С. Головатий, А. Заєць, Є. Зверев, М. Козюбра, Ю. Матвеева, О. Цельєв; Рада Європи, Центр дослідження проблем верховенства права та його втілення в національну практику України Національного університету «Києво-Могилянська академія». Київ. 2021. 151 с. <https://rm.coe.int/rule-of-law-checklist-at-national-level-case-of-ukraine/1680a07dd0>

112. Мірило правовладдя. Дослідження № 711/2013. Ухвалено Європейською Комісією «За демократію через право» (Венеційська Комісія) на 106-му пленарному засіданні (Венеція, 11–12 березня 2016 року): неофіційний переклад з англійської Сергія Головатого. Переклад виконано на замовлення Програми Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) реформування сектору юстиції «Нове правосуддя». – К. : ВАІТЕ, 2017. – 163 с.

113. Моткова О. Право на життя у рішеннях Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини / О. Моткова // Вісн. Конституційного Суду України. – 2015. – № 1. – С. 49-59. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/doccatalog/document?id=267095>

114. Новітній конституційний процес в Україні: стан і перспективи: [статті] / Тацій В., Скрипнюк О., Куян І., Шаповал В., Шемшученко Ю., Буткевич В., Ющик О., Барабаш Ю., Крусян А. [та ін.] // Право України. – 2014. – № 7. – С. 9-185 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/Zurnal_2014/pravo_ukr_7_2014.pdf.

115. Поличко Т.В., Бисага Ю.М., Берч В.В., Дешко Л.М., Нечипорук Г.Ю., Петрецька Н.І. Верховенство конституційних норм у національній системі права: Монографія. – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2020. – 220 с.

116. Права людини в особливих правових режимах: досвід України: монографія / Національний університет «Одеська юридична академія»; Д. С. Терлецький, О. В. Марусяк, М. В. Афанасьєва [та ін.]; за заг. ред. М. В. Афанасьєвої. – Одеса: Гельветика, 2022. – 356 с.

117. Правова доктрина України: у 5 т. Т. 2: Публічно-правова доктрина України / Ю. П. Битяк, Ю. Г. Барабаш, М. П. Кучерявенко та ін.; За заг ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2013.

118. Проблеми імплементації змін до Конституції України щодо правосуддя та статусу Конституційного Суду України: Проект виконано за підтримки Німецького Фонду міжнародного правового співробітництва та Проекту Ради Європи «Підтримка впровадження судової реформи в Україні». – Київ, 2017. – 188 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2017_Sud_reform.pdf

119. Проблеми сучасного українського конституціоналізму: збірка на пошану першого Голови Конституційного Суду України, проф. Леоніда Юзькова / упоряд.: В. Д. Бринцев, В. М. Кампо; заг. ред. А. А. Стрижак; упоряд.: П. Б. Стецюк; Акад. правових наук України. – К.: Логос, 2008. – 352 с.

120. Різник С. В. Конституційність нормативних актів: сутність, методологія оцінювання та система забезпечення в Україні: автореф. ... д-ра юрид. наук [12.00.02] / Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, Київ, 2021. – 42 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://idpnan.org.ua/files/2021/riznik-s.v.-konstitutsiynist-normativnih-aktiv-_sutnist_-metodologiya-otsinyuvannya-ta-sistema-zabezpechennya-v-ukrayini__a_.pdf

121. Різник С. В. Конституційність нормативних актів: сутність, методологія оцінювання та система забезпечення в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук [12.00.02] / Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, Київ, 2021. – 473 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [ativ-_sutnist_-metodologiya-otsinyuvannya-ta-sistema-zabezpechennya-v-ukrayini__d_.pdf](http://idpnan.org.ua/files/2021/riznik-s.v.-konstitutsiynist-normativnih-aktiv-_sutnist_-metodologiya-otsinyuvannya-ta-sistema-zabezpechennya-v-ukrayini__d_.pdf)

122. Різник С. В. Конституційність нормативних актів: сутність, методологія оцінювання та система забезпечення в Україні. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2020. – 542 с.

123. Речицький В. В. Конституціоналізм. Коротка версія. Читанка з конституціоналізму для зацікавлених / В. В. Речицький. – Харків: Харківська правозахисна група, Права людини, 2014. – 264 с.

124. Речицький В. Чи може існувати в Україні офіційна конституційна доктрина? // Вісник Конституційного Суду України. – 2017. – № 3. – С. 72-80.

125. Речицький В. Чи може існувати в Україні офіційна конституційна доктрина? // Речицький В. В. Неформальний конституціоналізм / В. В. Речицький. – Харків: ТОВ «Видавництво „Права людини“», 2018. – 356 с.

126. Савчин М. Конституційна юстиція та забезпечення конституційного порядку: 2005-2020. – Ужгород: Вид-во «РІК-У», 2020. – 384 с.

127. Селіванов А. Сучасні реалії здійснення конституційного правосуддя: теорія і практика // Вісник Конституційного Суду України. – 2021. – № 2. – С. 92-98.

128. Селіванов А.О. (Комісія з питань здійснення народовладдя). Щодо реалізації народовладдя через органи державної влади в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cau.in.ua/ua/activities/analytics/id/a.o.selivanov-komisija-z-pitan-zdijsnennja-narodovladdja.-schodo-470/>

129. Селіванов А. О. Конституційні проблеми в сучасній теорії права. Доктрина стабільності та охорони Конституції України в контексті її модернізації та ефективного конституційного правосуддя / А. О. Селіванов. – К.: Логос, 2012. – 152 с.

130. Селіванов А. О. Конституційне правосуддя в Україні (автор. спецкурс): навч.-метод. посіб. / А. О. Селіванов ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків; Київ: Логос, 2018. – 94 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/18700/1/Selivanov_KPU_2018.pdf

131. Селіванов А.О. Конституційне правосуддя в Україні [Текст]: (автор. спецкурс): навч.-метод. посіб. / А. О. Селіванов. – 4-те вид. зі змін. та допов. – Харків; Київ: Логос, 2021. – 106 с.

132. XVII Конгрес Конференції європейських конституційних судів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.confueconstco.org/reports/rep-xvii/ukraine_MS.pdf

133. Совгиря О. Змістовні вимоги до конституційного подання: вітчизняна та європейська судова практика // Взаємні здобутки Європейської Комісії «За демократію через право» і органів конституційної юстиції та проблеми тлумачення у конституційному судочинстві: збірник матеріалів і тез Міжнародної онлайн-конференції (м. Київ, 25 червня 2020 р.). – Київ: ВАІТЕ, 2020. – С. 143-152.

134. Спінчевська О. Н. Перспективи удосконалення конституційного юрисдикційного процесу в Україні // Філософські та методологічні проблеми права. – 2021. – № 1 (21). – С.135-142.

135. Ставнійчук М.І. Конституційна скарга в діяльності адвоката / М. І. Ставнійчук, А. А. Єзеров, В. І. Запорожець, Д. С. Терлецький. – Харків: Фактор, 2019. – 96 с.

136. Стецюк П. Діяльність Конституційного Суду України в умовах загроз територіальній цілісності та національній безпеці (за матеріалами 2014 року). Український часопис конституційного права. 2022. № 4. С.38-52.

137. Сучасні конституційні доктрини: проблеми формування та застосування в юрисдикційній практиці. Збірка тез наукових доповідей і повідомлень Міжнародної наукової конференції (11 червня 2021 року) / За заг. ред. проф. А. П. Гетьмана. Національний юридичний університет імені

Ярослава Мудрого. – Харків: ТОВ «Видавництво „Права людини“», 2021. – 184 с.

138. Хмарук Т. В. Поняття та правова природа актів конституційної юстиції в Україні // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1 (19). – С. 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18htvyvu.pdf>

139. Христова Г. О. Позитивні зобов'язання держави у сфері прав людини: сучасні виклики: монографія. – Харків: Право, 2018. – 680 с.

140. Шаптала Н. К. Доказування в конституційному судовому процесі: філософсько-правові засади: монографія. – Київ: Логос, 2018. – 388 с.

141. Щорічна інформаційна доповідь Конституційного Суду України за 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/dopovid_2018.pdf

142. Щорічна інформаційна доповідь Конституційного Суду України за 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/dopovid_2017.pdf

143. Щорічна інформаційна доповідь Конституційного Суду України за 2019 рік: постанова Конституційного Суду України від 26 березн. 2020 р. № 19-п/2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/dopovid_2019.pdf

144. Щорічна інформаційна доповідь Конституційного Суду України за 2020 рік: постанова Конституційного Суду України від 29 черв. 2021 р. N 4-п/2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/dopovid_2020.pdf

145. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. – К., 2019. – 236 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dmb.kyivcity.gov.ua/files/2020/4/28/zvit.pdf>

146. Halyna Lavryk, Vita Sarapyn and Dmytro Selihov 'Arbitrariness Prevention in the Context of Achieving the Efficiency of the Rules of Law' 2023 1(18) Access to Justice in Eastern Europe 54-68. <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-6.1-a000102>